

Meteor slišali tudi na Gorenjskem

V ponedeljek, 31. marca 2008, je minilo sto let, odkar je eden mnogih, toda na slovenskem ozemlju edini slišani, najdeni in ohranjeni meteorit priletel v Zemljino ozračje in se po nekajminutnem letu zapičil okoli trideset centimetrov globoko v senožeti blizu Avč v Posočju. Zdaj je na ogled v Naravoslovnem muzeju na Dunaju.

Valentin Šparovec, pripovedovalec zgodbe o preletu meteorita nad Kamno Gorico

Fotografija meteorita Avče, ki jo je Vagn F. Buchwald leta 1975 objavil v knjigi Handbook of Iron Meteorites.

Kovinski modelček za piškote metA (meteorit Avče), ki ga je izdelal Miha Grošelj iz Poženika pri Cerkljah.

Meteorit so najprej, nekaj minut pred 9. uro zjutraj, zaslišali na Gorenjskem. Ljubljanski časnik Slovenec je 8. aprila 1908 zapisal: *»Še nekaj o "krogli iz Italije". O tem se nam od veleugled. osebe poroča iz Kamnegorice: K naznanilu o padcu "laške krogelje" dovoljujem si pripomniti, da se je pojav padca meteora 31. p. m., zjutraj okoli 9. ure, tudi v okolici Kamnegorice, na Lipnici in na Dobravi opazil. Delavci na polju so kar naenkrat začuli pri jasnem nebu silno gromenje čez Jelovco in strme obstali ter z delom prenehali, pričakujoč po 16 do 20 sekundnem gromenju, da se zemlja strese. Vendar po prenehanju bobnenja ni bilo čutiti najmanjšega tresenja zemlje.«*

Nato je meteorit letel vedno počasneje in vedno nižje prek Baške grape ter hkrati postajal vedno manjši. O tem je poročala Soča 4. aprila: *»Čujemo, da je padel kos meteornega železa tudi nekje blizu Tolmina. Slišalo se je šumenje, ko je padal meteor, kakor da bi kak mogočen plaz se drvil z visoke planine v nižavo. Tako so slišali v Tolminu, tako se je slišalo do Idrije in naprej, kakor tudi do Bohinja. To je bil najbrže drugi meteor, ne oni pri Avčah.«*

In končno je meteorit ob preletu severozahodnega dela Banjške planote sklenil svoje štiri in pol milijard let dolgo potikanje po vesolju v sadovnjaku nad zaselkom Dolenji Avšček.

To izjemno novico, ki pa je kmalu utonila v pozabo, je slikovito povzel poročevalec Primorskega lista 2. aprila 1908: *»Strah v zraku in topova kroglja. I z A v č. – Dne 31. t. m. okoli 9. ure zjutraj slišal se je pok in brenčanje v zraku. Nekateri pravijo, da je prišlo od severne, drugi pa od zahodne strani. Pok in šumenje pa se je slišalo po več občinah. Vsi, ki so bili zunaj, so se pogovarjali, kaj more to biti. Popoldne pa je neki tukajšnji posestnik, ki je v svoji senožeti pol ure od vasi delal, prinesel v vas novico, da je padlo kos topove krogelje, ki je ranila tam stoječo sadno drevo in se zarila 15 cm. globoko v zemljo. Mož s svojim 6. letnim sinom je bil oddaljen približno 10 metrov. Mož od strahu ni hotel krogelje izruti. Šele ko je prišel še en drugi, sta jo izdrli iz zemlje. Kroglja tehta 1 kg. 18 dkg., dolgost približno 15 cm. debelost pa 5 cm. Druge nesreče ni bilo.«*

Originalni meteorit se zelo verjetno nikoli ne bo vrnil v nobenega od slovenskih muzejev, vrača pa se spomin nanj in nastajajo tudi njegove upodobitve v različnih materialih in medijih.

Kot lahko preberemo iz prvih zapisov o padcu meteorita v bližino vasi Avče, so najprej domnevali, da je bila to topovska krogla. Toda že 4. aprila je časnik Soča poročal: » *V bližini Avč je padel v sredo, dne 1. aprila, skoro 1 kg težak kos meteornega železa.*« Še nedokazana je hipoteza, da so se orožniki iz Ročinja z meteoritom takoj, ko so ga prevzeli, odpeljali prek Gorice v Trst na sedež deželnega orožniškega poveljstva. Tja so poklicali direktorja Mestnega naravoslovnega muzeja Carla de Marchesettija, botanika in prazgodovinarja, ki je kilogramski kos železa prepoznal kot meteorit. To spoznanje naj bi takoj po telegrafu sporočili vsem orožniškim postajam v Posočju. V tržaški Zarji so 11. aprila zapisali:

»Čuden pojav. – Dne 31. marca okoli 9. ure zjutraj so na Gorenjskem čuli votlo podzemsko bobnenje, ki je trajalo kakih 10 minut. Ljudje so seveda s strahom pričakovali, kaj da bo. Nekateri so mislili, da bo hud potres drugi pa celo, da se bo kje v bližini odprl ognjenik in začel bruhati ogenj. No, pa ta strah je bil prazen. Zgodilo se ni ničesar. Vendar pa so ljudje zelo radovedni, kaj da je bil vzrok temu nenavadnemu bobnenju.«

Valentin Šparovec iz Kamne Gorice je na mojo prošnjo 15. maja 2007 na list papirja med drugim zapisal, da mu je pred sedemdesetimi leti njegova stara mati večkrat pripovedovala, kako je čez nebo letela žareča krogla proti primorski strani. ... »*Tisti, ki so ta pojav videli, so govorili, da jih je bilo strah. Zraven so še pridjali, da ja ni ta prizor svarilo in opomin z neba. ... Pa ja ne bo dežele doletela kakšna katastrofa. In res je čez sedem let prav Primorska postala prostor prve svetovne vojne, grozote tistega časa.*«

Originalni meteorit se zelo verjetno nikoli ne bo vrnil v nobenega od slovenskih muzejev, vrača pa se spomin nanj in nastajajo tudi njegove upodobitve v različnih materialih in medijih. Tako bo v gasilskem domu v vasi Avče v soboto, 29. marca, okoli 14. ure odprta razstava *Meteorit iz Avč v dolini Soče, 1908–2008*. Ogledati si jo bo mogoče do prvomajskih praznikov. Ob sto let dolgi zgodbi se bo videlo tudi, kako otroška domišljija upodablja tak slikovit dogodek, kot je prelet meteorja skozi zemljino ozračje. Naprodaj bodo tudi keramični odlitki meteorita Avče, majice z njegovo podobo, osebne znamke in razglednice. Marljive domačinke pripravljajo raznovrstno pecivo, namenjeno tudi obiskovalcem razstave. Med slaščicami bodo izstopali piškoti v obliki avškega meteorita.

29. marec 2008

Avtor: Miran L. Božič